

УДК 371.134

ПРОБЛЕМА ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТІСНИХ ЯКОСТЕЙ У МАБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Олійник Галина Михайлівна,
м.Тернопіль

Анотація. У статті проаналізовано особистісні та професійні якості соціального педагога. Охарактеризовано ролі та їх значення у професійній діяльності соціального педагога.

Ключові слова: соціальний педагог, особистісні якості, професійні якості.

Визнання в суспільстві професії соціального педагога зумовило потребу в удосконаленні підготовки фахівців як у контексті формування їх професійної компетентності так і формування професійно зумовлених особистісних якостей. Позитивно оцінюючи напрацювання вітчизняних вчених у сфері професійної підготовки майбутніх соціальних педагогів (О.Безпалько, Р. Вайноли, І. Звереві, А. Капської, Л. Міщик, В. Поліщук, С. Харченко та ін.), вважаємо за можливе зауважити, що компонент формування професійно зумовлених особистісних якостей вивчено недостатньо.

Аналіз нормативних документів, праць дослідників з проблем соціальної педагогіки (Ю. Галагузова, В. Бочарова, А. Капської, Ю. Льоніна, Ф. Мустаєва та ін.), практичної соціально-педагогічної діяльності дають підстави виокремити такі ролі соціального педагога:

- посередника, який сприяє взаєморозумінню між окремими людьми та їх оточенням; впливає на взаємодію між організаціями та інститутами і тим самим впливає на соціальну політику в конкретному регіоні;
- адвоката, захисника інтересів і законних прав клієнта, його сім'ї, різноманітних категорій населення; домагається соціальної справедливості стосовно кожного члена суспільства і створення оптимальних можливостей для становлення його суб'єктності;
- помічника своїх клієнтів у вирішенні їх проблем; допомагає

людям розширити їх компетентність і здатність власними силами вирішувати свої проблеми;

- соціального терапевта і наставника сім'ї, дітей, оточуючих їх людей, турбується про здоров'я сім'ї, її моральні загальнолюдські цінності, своєчасне вирішення проблем, що виникають;
- конфліктолога, допомагаючи передбачити, уникнути, а в разі потреби і вирішити конфліктні ситуації своїх клієнтів;
- аніматора, оскільки він часто спонукає людину до дії, сприяє відновленню взаємовигідної взаємодії між особистістю та суспільством;
- експерта у постановці соціального діагнозу і визначенні методів компетентного втручання;
- громадського діяча, підтримуючи, розвиваючи та очолюючи соціальні ініціативи громадян, спрямовані на оздоровлення і поліпшення довкілля [4, с.10-11; 5, с.21]. Саме завдяки цим ролям соціальному педагогу легше будувати взаємостосунки з людьми.

Головне завдання нашого дослідження – визначити професійно зумовлені особистісні якості соціального педагога та шляхи їх формування.

Л. Міщик визначає такі основні групи найбільш важливих професійних якостей:

- професіоналізм, компетентність, високий рівень культури;
- доброта, любов до людей, бажання допомогти, чуйність, милосердя, співчуття;
- комунікабельність, товариськість, делікатність, тактовність, вміння викликати довірливе ставлення до себе, здатність підтримувати іншого. Окрім цих інтегральних якостей, дослідниця виокремлює такі професійно зумовлені особистісні якості соці-

ального педагога, як порядність, чесність, альтруїзм, терпимість, висока моральність, відповідальність, наполегливість, ініціативність [3].

Стиль поведінки соціального педагога, зумовлений сукупністю його особистісних якостей, його ціннісними орієнтаціями, інтересами, впливає на систему відносин, які він формує не лише з клієнтами, а й зі своїми колегами, підлеглими, адміністрацією.

Можна спостерігати, що одним соціальним педагогам вдається порівняно легко переборювати конфліктні ситуації, інші почувають себе в них дискомфортно. Тому роль особистісних якостей соціального педагога, безсумнівно, велика у виборі напрямку у професійній діяльності.

Аналізуючи особистісні якості соціального педагога, А. Капська виокремлює серед них такі основні групи:

- до першої групи дослідниця відносить психологічні характеристики соціальних педагогів, що є складовою частиною їх здатності до цього виду діяльності;

- другу групу становлять психолого-педагогічні якості, орієнтовані на удосконалення соціального педагога як особистості;

- до третьої групи віднесено психолого-педагогічні якості, спрямовані на створення ефекту індивідуальності.

Першу групу якостей визначають вимоги, які притаманні психічним процесам особистості: сприйняття, пам'ять, уява, мислення, та психічні стани: втома, апатія, стрес, тривожність, депресія, увага та стан свідомості.

До другої групи якостей віднесено психоаналітичні якості, такі, як самоконтроль, самокритичність, самооцінка своїх вчинків, а також фізична тренуваність, уміння переключатися і керувати своїми емоціями.

До третьої групи – комунікативність (здатність фахівця швидко встановлювати контакт із іншими людьми); емпатійність (здатність відчувати і сприймати настрої людей, виявляти їхні установки й очікування, співпереживати); візуальність (зовнішня привабливість особистості); красномовство (уміння вселяти віру і переконувати словом) та інші [6, с.48-49].

Серед дослідників спостерігаються різні підходи щодо визначення особистісних якостей, які мають бути притаманні соціальному педагогу. Так, Н. Шмельова розглядає особистість соціального педагога на основі комплексного аналізу поняття – "особистісний потенціал", який на думку дослідниці, охоплює такі компоненти:

- професійні знання, вміння, навички (кваліфікаційний потенціал);

- працездатність (психофізіологічний потенціал);

- інтелектуальні здібності (освітній потенціал);

- креативні здібності (творчий потенціал);

- здатність до співпраці і взаємодії (комунікативний потенціал);

- ціннісно-мотиваційну сферу (моральний потенціал) [10].

В особистісній характеристиці соціального педагога Т. Шевеленкова особливого значення надає емоційним особливостям. Особливостями, що визначають професійну придатність, вона вважає: легкість у висловленні емоцій, екстравертність, емоційну стійкість, синергетичний характер емоційних переживань, оптимальний рівень тривожності, толерантність, емпатійність [11, с.151].

У структурі особистості соціального педагога Л. Султанова і Є. Холостова виокремлюють такі особистісні якості:

- інтелектуальні: розвинуте емпіричне, образне, абстрактне мислення, вміння встановлювати причинно-наслідкові зв'язки, критичність і незалежність розуму і суджень, здатність до аналізу і синтезу;

- комунікативні: потреба в соціальному спілкуванні, що передбачає спільну творчу діяльність, бажання ділитись думками, почуттями, безкорисна потреба приносити людям радість, толерантність до точки зору інших;

- креативно-естетичні: здібність до творчості, почуття прекрасного, розвинута уява, сприйняття нового, заперечення псевдомистецтва, здатність бачити і розвивати в дітях творче начало;

- креативні: уміння знайти кожній людині справу за інтересами і здібностями, базуючись на знаннях його особистісного потенціалу, захоплювати людей спільною ідеєю, добирати актив з дітей, батьків, колег, стимулювати діяльність людей через мотиваційну сферу. Вміти координувати взаємодію різних закладів, соціальних служб, державних і суспільних організацій;

- конструктивні: вміти конструювати соціально-культурну діяльність, гнучко реагувати на зміни, що відбуваються в соціокультурній сфері і молодіжному середовищі, змінами форм і видів діяльності;

- перцептивні: вміння проникати у внутрішній світ дитини, вміння виявляти її відношення до оточуючого світу, її емоційний настрій і впливати на нього, володіти педагогічною пильністю і чутливістю, які дозволяють передбачити результати свого впливу;

- емоційно-вольові: емоційна стійкість, терплячість, стриманість, здатність до саморегуляції, вміння створювати навколо себе поле тяжіння [7, с.94; 8, с.77].

В. Гриньова особистісні якості соціального педагога поділяє на чотири групи. До першої групи вона відносить ті якості, які висувуються професійною діяльністю як вимоги до психічних процесів (сприйняття, пам'ять, уява, мислення); психічних станів (втома, апатія, стрес, тривожність, депресія); вольових характеристик (наполегливість, послідовність, імпульсивність). Другу групу особистісних якостей складають індивідуально-психологічні якості: стриманість, вимогливість, урівноваженість, спостережливість, толерантність. Третя група – екстравертивні якості: повага до людини, комунікативність, доброзичливість, емпатійність. Четверта містить готовність до самовдосконалення, самоконтроль, самокритичність, самооцінку своїх вчинків, стресостійкі якості [2].

Дослідниця Ю. Галагузова особистісні якості соціального педагога об'єднує у такі основні групи:

- морально-гуманістичні якості, зумовлені специфікою цього виду професійної діяльності (любов до людей, гуманність, доброзичливість, співчутливість, альтруїзм, милосердя, терпимість, відповідальність);

- психологічні характеристики, що забезпечують професійну придатність до даного виду діяльності (високий рівень проходження психічних процесів, стійкі психічні стани, високий рівень емоційних і вольових характеристик, а також якості, що відображають стійкість до стресів – психофізична тренуваність, саморегуляція);

- психоаналітичні якості, які створюють основу для вдосконалення соціального педагога як професіонала (самоконтроль, самокритичність, самооцінка);

- психолого-педагогічні якості, які забезпечують налагодження ефективних взаємовідносин з усіма об'єктами і суб'єктами діяльності (комунікабельність, емпатійність, толерантність, перцептивність, візуальність, красномовність, тактовність) [1, с.118].

Висновок: проведений аналіз наукової літератури дає можливість визначити професійно зумовлені особистісні якості соціального педагога. Науковці виокремлюють такі основні особистісні якості фахівця: професіоналізм, компетентність, високий рівень культури, доброта, любов до людей, бажання допомогти, чуйність, милосердя, співчуття, комунікабельність, товариськість, делікатність, тактовність, вміння викликати довірливе ставлення до себе, чесність, альтруїзм, терпимість, висока моральність, відповідальність, наполегливість, ініціативність, здатність підтримувати іншого. Важливу роль у формуванні якостей, необхідних соціальному педагогу для успішного виконання професійних обов'язків і спілкування з клієнтом, відіграють природні дані, прагнення до самовизнання, самоутвердження, бажання вчитися, ціннісні орієнтації і вольові зусилля людини, яка обрала цю професію.

Отже, ефективність професійної діяльності залежить не тільки від рівня підготовки фахівця, його знань і досвіду, а й від особистісних якостей, а також життєвої позиції соціального педагога, які є необхідними для роботи.

Література та джерела

1. Галагузова Ю. Н. Теория и практика системной профессиональной подготовки социальных педагогов: Дисс. ... д-ра пед. наук: 13.00.08 «Теория и методика обучения и воспитания». – М., 2001. – 373 с.
2. Гриньова В. М. Теоретико-методологічні основи соціально-педагогічної діяльності / В. М. Гриньова, К. В. Ярьсько. – Харків: Крок, 2003. – 32с.
3. Міщик Л. І. Теоретико-методичні основи професійної підготовки соціального педагога у закладах вищої освіти: Монографія / Відп. ред. Л. Г. Коваль. – Запоріжжя, 1997. – 370 с.
4. Мустаева Ф. А. Социальная педагогика: Учебник для вузов / Ф. А. Мустаева. – М.: Академический Проект; Екатеринбург: Деловая книга, 2003. – 528 с.
5. Соціальна педагогіка: Підручник / За ред. А. Й. Капської. – Київ: Центр навчальної літератури, 2003. – 256 с.
6. Соціальна педагогіка: Підручник / За ред. А. Й. Капської. – Київ: Центр навчальної літератури, 2006. – 468 с.
7. Справочное пособие по социальной работе / [Л. С. Алексеева, П. В. Бабкова, Т. Ю. Бурлако и др.] / Под. ред. А. М. Панова, Е. И. Холостовой. – М.: Юристъ. – 1997. – 168 с.
8. Султанова Л. Л. Теория и практика профессионально-педагогической подготовки социальных педагогов в колледже: Дисс. ... канд. пед. наук: 13.00.06. – Тольятти, 1997. – 181 с.
9. Шевеленкова Т. Профессионально-личностное развитие социального педагога / Т. Шевеленкова // Социальная работа. Теоретические основы подготовки социальных работников. – М., 1992. – Вып.5. – С.150-167.
10. Шмелева Н. Б. Профессиональная подготовка студентов – будущих специалистов по социальной работе (акмеологический подход) / Н. Б. Шмелева // Российский журнал социальной работы. – 1996. – №1. – С.109-113.

В статті проаналізовані особистісні та професійні якості соціального педагога. Охарактеризовані ролі та їх значення в професійній діяльності соціального педагога

Ключевые слова: социальный педагог, личностные качества, профессиональные качества.

The personality and professional internalss of social teacher have been analysed. Their roles and values have been described in the professional activity of a social pedagogue.

Keywords: social pedagogues, personality internalss, professional internalss.